

## De droge lente van 1980

H. GRIFFIOEN

Gedurende de periode van 1 mei tot en met 15 juni was het in het Gooi, zoals ook vrijwel overal elders in ons land, zeer droog. Alhoewel in dit tijdvak gedurende acht dagen wat neerslag viel, was de totale hoeveelheid gering: slechts enkele millimeters. Mede door het uitzonderlijk grote aantal uren zonneschijn in de meimaand en veel wind uit richtingen tussen noord en oost, had dit op de kruidenvegetatie een sterk uitdrogend effect. Teneinde de invloed hiervan op de vegetatie na te gaan, heb ik in de eerste helft van juni een flink aantal aantekeningen gemaakt die betrekking hebben op groei en bloei, en toen afname van een aantal plantensoorten die ik nu reeds zo'n 15 jaar op steeds dezelfde plaatsen bekijk. Vergelijking met notities van voorgaande jaren, die op dezelfde soorten betrekking hebben, maakt het mogelijk conclusies te trekken die aangeven hoe bepaalde soorten reageren op het klimaat. Er zijn dan duidelijke fluctuaties in toename en afname van soorten waar te nemen.

Aan de hand van enige vegetatietypen zal voor een aantal soorten de vitaliteit, toename en/of afname worden beschreven. Het levensbeeld van de soorten is zoveel mogelijk weergegeven naar de toestand omstreeks medio juni.

Allereerst enige algemene conclusies:

*Overblijvende planten:* weinig dynamiek, kruiden vaak kleiner dan normaal, weinig of geen groei en dikwijls vegetatief blijvend, afname van oppervlakkig wortelende soorten, maar met enkele uitschieters die nader worden beschreven.

*Tweejarige planten:* de vroege soorten meestal goed ontwikkeld en fraai, de late soorten minder vitaal.

*Eenjarige planten:* van de winterannuellen waren de vroege soorten meestal snel verdroogd. Van veel soorten zomerannuellen bleven de zaden in kiemrust.

### *Planten van voedselrijke zomen*

Enige kensoorten van het Verbond van Kleefkruid en Look-zonder-look (*Galio-Alliarion*), of daarin veel voorkomende soorten.

*Overblijvende planten:* De soorten Hondsdraf (*Glechoma hederacea*) en Zevenblad (*Aegopodium podagraria*) hadden zich in de drie aan 1980 voorafgaande regenrijke gematigde zomers sterk uitgebreid. Nu was tot medio juni een flinke vermindering van het aantal planten van beide soorten waar te nemen, waarbij de armelijke bloei van Hondsdraf opviel. Het Zevenblad bleef vaak vegetatief met enkele uitschieters op bijzonder voedselrijke vochtige plaatsen waar de soort soms zeer fraai bloeide.

Het Gewoon nagelkruid (*Geum urbanum*) hield goed stand al waren de planten meestal kleiner dan het normale gemiddelde, echter met mooie bloei.

De Gewone ereprijs (*Veronica chamaedrys*) en Witte dovenetel (*Lamium album*) bloeiden aanvankelijk redelijk, doch liepen vanaf medio mei sterk terug en verdroogden.

De Stinkende gouwe (*Chelidonium majus*), kon zich normaal handhaven. De planten bleven weliswaar vrij klein, maar bloeiden rijkelijk.

Kropaar (*Dactylis glomerata*) was de grote veroveraar. Vooral langs akkerranden breidde de soort zich sterk uit. De planten werden niet hoog, maar waren in de eerste helft van juni met ongekend rijke bloei aspectbepalend.

*Tweejarige planten:* Look-zonder-look (*Alliaria petiolata*). Deze vroegbloeiende soort was optimaal ontwikkeld met normale bloei en vruchtvorming.

De Dolle kervel (*Chaerophyllum temulum*) was veel aanwezig en bloeide ongekend mooi.

Heggedoornzaad (*Torilis japonica*) bloeit la-

ter dan Dolle kervel en werd door deze laatste soort verdrongen. De planten vertoonden weinig of geen groei.

Van de Gevlekte scheerling (*Conium maculatum*) kwamen veel planten van deze, op een zuidhelling groeiende, zeldzame soort (3) tot grote hoogte en rijke bloei. Een exemplaar had 15 juni een lengte van 320 cm en een stengeldoorsnede bij de voet van 3 cm. De andere exemplaren waren gemiddeld zo'n 2 m lang. De planten beschikken over een zeer lange penwortel en zijn daardoor goed bestand tegen droogte. Op 14 juni waren de meeste planten als gevolg van een harde zuidwind omgewaaid.

**Eenjarige planten:** Hondspeterselie (*Aethusa cynapium*) werd niet gevonden, hoewel hij in voorgaande jaren meestal wel gezien is. De zaden blijven dit jaar misschien in kiemrust. Van het Kleefkruid (*Galium aparine*) bleven de winterannuellen overwegend klein en zag ik slechts weinig zeer kleine zomerannuellen. Het Robertskruid (*Geranium robertianum*) wordt door Heukels-Van Ooststroom (8) als eenjarig en winterannuel opgegeven. Zelf zie ik de soort meer als tweejarig. Een onderzoek naar de juiste levensvorm(en) moet nog worden ingesteld. De planten waren ongeveer normaal en konden zich goed handhaven.

De IJle dravik (*Bromus sterilis*) is een soort die ieder jaar vooral langs akkerranden en paden met zijn mooie overhangende halmen de bermen siert. Hij was nu bijna niet te vinden en was in het Verbond van Kleefkruid en Look-zonder-look de grote afwezige.

#### *Planten van droge zure bosgrond*

Enige kensoorten van het Eiken-Berkenbos (*Quercus robur-Betuletum*).

**Eenjarige planten:** De Hengel (*Melampyrum pratense*), een voornamelijk op Bochtige smeie (*Deschampsia flexuosa*) parasiterende soort, kon zich zeer goed handhaven. De planten bleven vrij klein maar bloeiden rijk en fraai.

De Rankende helmbloem (*Corydalis claviculata*) komt in het Gooi veel voor, vooral in de

randen van naaldbossen. Hoewel Heimans (7) stelt dat de zaden betrekkelijk laat in het voorjaar ontkiemen, is mijn ervaring anders. Ten eerste is de soort naast zomerannuel ook winterannuel die goed tegen vorst bestand is (2). Ten tweede ontkiemen de zaden bij dagtemperaturen boven 5°C veel in de winter. In februari 1980 verschenen op verscheidene plaatsen massaal kiemplanten. Medio juni waren veel mooie bloeiende populaties van gedrongen planten te zien. Op sterk uitdrogende strooisellagen verdroogden de planten.

#### *Planten van kalkarme akkers*

Zeer opvallend was het ontbreken van onkruiden in winterrogge-akkers. Medio juni waren winterannuellen van Vogelmuur (*Stellaria media*) en Zandraket (*Arabidopsis thaliana*) die in mei werden waargenomen geheel verdwenen. Alleen in de wat dieper liggende akkerranden waren hier en daar Boskruiskruid (*Senecio sylvaticus*), Melganzevoet (*Chenopodium album*), Zwaluw tong (*Polygonum convolvulus*) en Varkensgras (*Polygonum aviculare*) te vinden. In 1978 was in dergelijke akkers juist een rijke kruidenvegetatie van hoofdzakelijk tot het Korensla-verbond (*Arnoseridion*) te rekenen soorten aanwezig (5). Waarschijnlijk als gevolg van de droogte bleven de zaden van de akkeronkruiden in de akkers in kiemrust.

#### *Planten van zandige droge graslanden*

Van de Koelerio-Coryneporetea zijn in het Gooi veel bermvegetaties te vinden die behoren tot de Buntgras-associatie (*Spergulo-Coryneporetum*) — meestal in of bij heidevelden — en het Zilverhaver-verbond (*Thero-Airion*) dat algemeen voorkomt.

Over enige (ken)soorten van de Buntgras-associatie valt het volgende te zeggen: Aan de overblijvende soorten Buntgras (*Corynephorus canescens*) en Zandzegge (*Carex arenaria*) was van de droogte weinig te merken. De Heidespurrie (*Spergula morisonii*) een winterannuel (4), was als vroegbloeiende soort normaal ontwikkeld met goede bloei en

vruchtvorming.

Enige kensoorten van het Zilverhaver-verbond of daarin, op wat voedselrijkere plekken, veel aan te treffen soorten:

*Overblijvende planten:* De Akkerhoornbloem (*Cerastium arvense*) en Gewone hoornbloem (*Cerastium fontanum*, subsp. *triviale*) zijn beide oppervlakkig wortelende soorten die belangrijk terreinverlies leden. Er waren alleen kleine armelijk bloeiende exemplaren van de Akkerhoornbloem te zien en de Gewone hoornbloem was op veel plaatsen helemaal niet meer te vinden.

Schapezuring (*Rumex acetosella*), een met kruipende wortelstok groeiende soort, was opvallend afwezig. Op veel plaatsen waar ik de soort meestal massaal waarneem was nu niets te vinden. Naar mijn indruk zijn vaak talrijke exemplaren van deze soort niet overblijvend, maar eenjarig.

Smalle weegbree (*Plantago lanceolata*) kan goed tegen droogte, was optimaal ontwikkeld en begin juni aspectbepalend.

Gewoon duizendblad (*Achillea millefolium*) en Gewoon biggekruid (*Hypochaeris radicata*) bleven klein en overwegend vegetatief.

De Viltganzerik (*Potentilla argentea*) kon zich op de meeste plaatsen redelijk handhaven.

Het St. Janskruid (*Hypericum perforatum*) vertoonde geringe en armelijke groei.

*Tweejarige planten:* Van het overwegend tweejarige Zandblauwtje (*Jasione montana*) verdroogden de meeste exemplaren. Medio juni waren nog maar enkele, zich moeizaam handhavende planten te vinden. Een begin van stengel- en bloemknopvorming was te zien.

*Eenjarige planten:* Klein tasjeskruid (*Teesdalia nudicaulis*), Paashaver (*Aira praecox*) en Zandhoornbloem (*Cerastium semidecandrum*) alle vroegbloeiende winterannuëllen, hadden een korte levensduur en waren sneller verdwenen dan in voorgaande jaren.

Het Vogelpootje (*Ornithopus perpusillus*) is een nietig, maar mooi, meestal massaal aanwezig plantje, dat in de eerste helft van juni niet meer was te vinden.

De afgelopen winter had ik een aantal groeiplaatsen gelokaliseerd van de klaversoorten; Hazepootje (*Trifolium arvense*), Kleine klaver (*T. dubium*) en Liggende klaver (*T. campestre*), zulks voor het bestuderen van het verschijnen als winterannuël en het vergelijken van jonge vegetatieve planten van deze drie soorten (6). Tijdens een droge periode van 11 januari tot 21 januari met overwegend lichte tot matige vorst bevroren meestal de bladen van deze soorten of gingen bladen door konijnenvraat verloren. Slechts weinig exemplaren van de drie soorten waren in de loop van het voorjaar opnieuw uitgegroeid. Kleine klaver was hier nog het best in geslaagd en deze soort was dan ook vanaf april hier en daar bloeiend te vinden. De weinige, armetierige Hazepootjes die medio juni werden gevonden, waren winterannuëllen die de droge vorstperiode en de droge lente hadden overleefd. Zomerannuëllen van de drie soorten waren toen niet te vinden, de zaden bleven in kiemrust. Opmerkelijk is dat de planten van de drie klaversoorten de strenge winter 1978/79 beter doorstonden dan de vrij milde winter van 1979/80. Het meer glaciële karakter van die strenge winter — langdurige bodembedekking met ijs en sneeuw — had een beschermende werking voor de planten, waardoor de bladeren beter behouden bleven.

Eén soort wil ik tot slot nog noemen: de Akkerwinde (*Convolvulus arvensis*). Zoals steeds in droge voorjaars- of zomerperioden was bij deze min of meer ruderaal soort een belangrijke uitbreiding waar te nemen. Medio juni begonnen verscheidene planten hun fraaie bloemen te openen. Het is een van onze meest droogteminnende plantesoorten.

Men kan zich afvragen wat het nut is van de beschreven fenologische waarnemingen. Naar mijn indruk zijn ze belangrijk voor het vegetatie-onderzoek. Zou men in 1980 in de eerste helft van juni een opname van bijvoorbeeld een Gooise Zilverhaver-verbond vegetatie hebben gemaakt — de eerste helft van

juni is daarvoor een geschikt tijdvak — dan zouden daarin bepaalde soorten, vooral eenjarige, ontbreken. Een dergelijke opname geeft derhalve geen juist beeld van het potentieel van deze Gooise vegetatie. Meerjarenopnamen en ook opnamen in verschillende jaargetijden, waaronder de winter, van dezelfde vegetatie zijn dan ook veel waardevoller en representatiever. Ook het in vegetatieopnamen onderscheiden van winterannuelen en zomerannuelen van dezelfde soort eenjarigen is belangrijk. Vaak bloeien de winterannuelen vroeger dan de zomerannuelen van eenzelfde soort. Ook de kwantitatieve verhoudingen tussen winter- en zomerannuelen van één soort — waarvan weinig of niets bekend is — kunnen dan door mid-

del van vegetatie-opnamen aan het licht worden gebracht. We gaan dan waarschijnlijk meer begrijpen van de dynamiek in het vegetatiedek en van het verband tussen plant en klimaat.

Na 15 juni volgde een belangrijke weersomslag. De overheersende droge continentale oostelijke luchtstroming die de lente beheerste, maakte plaats voor een vochtige, koele atlantische west-stroming. Bij het afsluiten van dit artikel — eind juni — leeft de kruidenvegetatie weer op, er is weer veel groei, zodat we vlug gegevens gaan verzamelen die misschien kunnen leiden tot een vervolg op dit artikel.

#### Literatuur

1. Arnolds, E. J. M. en R. van der Meijden, 1976. Standaardlijst van de Nederlandse Flora 1975. Rijksherbarium, Leiden.
2. Griffioen, H., 1968. *Corydalis claviculata* (L.) DC. als winterannuel. *Gorteria* 4:43.
3. Griffioen, H., 1977. Gevlekte scheerling. *De Levende Natuur* 80:199-203.
4. Griffioen, H., 1978. Heidespurrie winterannuel. *De Levende Natuur* 81:63-64.
5. Griffioen, H., 1978. De wilde planten van rogge-akkers in het Gooi. *De Levende Natuur* 81:205-208.
6. Griffioen, H., 1980. *Trifolium arvense* L. als winterannuel. *Gorteria* 10:57.
7. Heimans, J., 1965. Convergentie. *De Levende Natuur* 68:121-127.
8. Heukels, H. en S. J. Van Ooststroom, 1977. *Flora van Nederland*, 19e druk. Groningen.
9. Westhoff, V. en A. J. den Held, 1969. *Plantengemeenschappen in Nederland*. Zutphen.